

О.С. Жерноклеєв, І.Я. Райківський
СЕМЕН ВІТИК: ПОЛІТИЧНА БІОГРАФІЯ

Семен Вітик (1876-1937) – активний діяч суспільно-політичного руху на західноукраїнських землях. Політична біографія С.Вітика ще не знайшла належного висвітлення в історичній літературі.

С.Вітик народився на Дрогобиччині в сім'ї робітника-залізничника. Громадсько-політичну діяльність розпочав учнем гімназії у Перемишлі. В 1892 р. познайомився з І.Франком і якийсь час навіть жив у нього на квартирі у Львові [21, с.54-56]. Тоді ж став секретарем Русько-української радикальної партії (РУРП), належав до її “молодого” крила, яке поєднувало марксистські переконання з ідеєю політичної незалежності України і від самого моменту заснування партії домагалось включення самостійницьких постулатів до партійної програми. Характерно, що серед “молодих” радикалів-марксистів С.Вітик був єдиним вихідцем із робітничого середовища [18, с.76]. Водночас розпочав активну діяльність у робітничому русі, співпрацював із соціал-демократією.

Після розколу РУРП у 1899 р. С.Вітик разом з більшістю “молодих” радикалів став одним із засновників Української соціал-демократичної партії (УСДП) Галичини і Буковини як складової частини австрійської соціал-демократії. Поряд з М.Ганкевичем і Ю.Бачинським входив до тимчасового правління партії (фактично оргкомітету з її створення), взяв участь в установчій конференції УСДП 17 вересня 1899 р., де виступив з доповіддю про організацію [1].

С.Вітик завжди вирізнявся непересічними ораторськими й організаторськими здібностями, користувався помітною популярністю у середовищі робітників та незаможних селян. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. він був творцем робітничих профспілок, організатором масових зборів, віч, демонстрацій, одним із керівників страйку галицьких селян (1902 р.) та робітників Дрогобицько-Бориславського нафтового басейну (1904 р.). Всередині партії вважався найавторитетнішим у питаннях організаційної роботи. На І з'їзді УСДП у Львові (1903 р.) вніс проект партійного Оргстатуту, ухвалений з'їздом [3]. Він також був автором багатьох популярних агітаційно-пропагандистських брошур, що видавалися масовими тиражами – у десятках тисяч примірників (“Як треба страйкувати?” (1902), “Що далі робити?” (1902), “Під телерішню пору” (1906), “Проч з відокремленням Галичини!” (1906) та ін.).

В умовах розгортання в Австро-Угорщині боротьби за реформу виборчої системи в січні 1906 р. С.Вітик виступив на ІІ з'їзді УСДП з доповіддю на цю тему, в якій закликав активізувати боротьбу у виключно легальних формах і “не допускати до розрухів” [20, с.41]. У червні того ж

року вийшла його брошура "Як поступати в часі страйку?" (20 тис. прим.), що була, по суті, докладним практичним посібником з проведення масового страйку в рамках діючого законодавства. В цілому на політичному світогляді С.Вітика, як і інших тогочасних лідерів УСДП, позначився вплив австромарксизму як поміркованої, центристської течії європейського соціал-демократичного руху.

Загострення українсько-польських відносин у Галичині на початку ХХ ст. зумовило появу і поступове посилення в УСДП "молодого" ("автономістського") напрямку, який прагнув звільнення партії з-під впливу польської соціал-демократії та активної протидії колонізації українського робітництва. За таких умов С.Вітик, виступаючи з доповіддю на III з'їзді УСДП у березні 1909 р. у Львові, закликав засновувати українські профспілки і фахові робітничі видання українською мовою, підкреслив необхідність зберігаючи братерські стосунки з польськими соціал-демократами, "будувати свою власну хату" [10]. Після цього з'їзду С.Вітик з ініціативи "молодих" протягом деякого часу очолював місцевий комітет УСДП у Львові. Проте він продовжував активну співпрацю з Польською партією соціал-демократичною (ППСД) Галичини і Сілезії, за що в 1910-1911 рр. був підданий гострій критиці з боку "молодих" українських соціал-демократів (Ю.Бачинського, В.Левинського, Л.Ганкевича та ін.), звинувачений у політичному гермафродитизмі, кар'єризмі й волюнтаризмі [14, с.26-28]. Після розколу УСДП (1911 р.) С.Вітик разом з М.Ганкевичем і Т.Меленем у 1911-1914 рр. очолював інтернаціоналістську фракцію партії, що залишалася у тісному зв'язку з ППСД.

С.Вітик користувався авторитетом у міжнародному соціалістичному русі. Зокрема, він був активним учасником і виступав на загальнопартійних з'їздах австрійської соціал-демократії у Відні в 1901, 1903 і 1905 рр., представляв УСДП у складі австрійської делегації на Штутгартському (1907 р.) і Базельському (1912 р.) конгресах II Інтернаціоналу [4]. Понад десять років С.Вітик був послом австрійського парламенту, куди обирався двічі у 1907 і 1911 рр. У парламенті він з ідеологічних і соціально-класових міркувань працював у складі не Українського, а багатонаціонального соціал-демократичного клубу, поруч з іншими лідерами австрійської соціал-демократії входив до його керівного відділу [26, с.48].

Напередодні Листопадової 1918 р. національно-демократичної революції на західноукраїнських землях С.Вітик у числі перших серед українських депутатів виступив у парламенті з ідеями політичної незалежності й соборності України. Так, 11 жовтня 1918 р. він заявив, що Австро-Угорська імперія "не може далі існувати... Австрія мусить дати народам свободу для утворення самостійних держав", підкреслив, що "вільна і незалежна Україна належить нам, як вільному народові" [22, с.19]. 22 жовтня

у виступі на засіданні парламенту він вимагав з'єднання всіх українців у єдиній українській республіці, при цьому чітко наголосив, що український народ не зазіхає на чужі території, але й не віддасть нікому жодного клептика власної землі [5].

З проголошенням на уламках Австро-Угорщини Західно-Української Народної Республіки С.Вітик активно включився у національно-державне будівництво, увійшов як посол австрійського парламенту до складу Української національної ради (УНРади). Саме він зачитував історичне рішення УНРади, яка на першій сесії у Станіславі 3 січня 1919 р. одностайно прийняла ухвалу про об'єднання ЗУНР з Українською Народною Республікою (УНР). На Трудовому конгресі в Києві, який ратифікував злику ЗУНР і УНР від 22 січня 1919 р., С.Вітика обрано головою, хоч серед делегатів були М.Грушевський, В.Винниченко, С.Петлюра та інші провідні політичні діячі УНР. Виступаючи на останньому засіданні конгресу 29 січня 1919 р., він від імені делегатів висловив переконання: "Ми збудуємо єдину Україну... Українська держава буде жити, повинна жити, і вона вже жие!" [7]. Отже, С.Вітик відіграв важливу роль у процесі об'єднання західно-українських земель з Наддніпрянською Україною.

С.Вітик займав високі посади в системі державної влади ЗУНР. Так 4 січня 1919 р. він став членом Виділу УНРади колективного голови держави, а також одним із чотирьох заступників Президента ЗУНР Є.Петрушевича. На початку листопада 1918 р. С.Вітик був обраний президентом Дрогобицької повітової національної ради, а пізніше став на чолі державного нафтового комісаріату [25. с.69]. Л.Цегельський, відомий націонал-демократ, член уряду ЗУНР, змушений був визнати, що С.Вітик, маючи опору серед робітників "з нафтового району, захопив владу над нафтою у свої руки". Завдяки цьому українські соціал-демократи "тримали нафтовий район у своїй силі", тут "все було по-їхньому" [16. с.184]. Користуючись авторитетом у робітничому середовищі, С.Вітик зумів забезпечити стабільність і правопорядок у Дрогобицько-Бориславському нафтовому районі, який мав для ЗУНР життєво важливе значення. Сучасник, учитель гімназії В.Бірчак згадував, що Семен Вітик "все був у зв'язку з робітниками, і тому ми мали зі сторони робітників в Бориславі спокій" [23, с.39]. Щоправда, політичні опоненти часом звинувачували С.Вітика у "бонапартизмі", зловживанні владою, зокрема при продажу нафти, але він це завжди заперечував. С.Вітик обстоював мирні парламентські способи політичної боротьби і засудив збройний виступ проти уряду 14-15 квітня 1919 р. у Дрогобичі. На його думку, уряд мав "не допустити до большевицької анархії на Україні" [8]. У зв'язку з дрогобицьким повстанням, яке було організоване комуністами, орган повітової управи УНРади газета "Дрогобицький листок"

що "несовісні, а по части нерозважні одиниці... на засадах армії піднесли радницький меч на власного брата..." [9]. Отже, С.Вітик був впливовою політичною фігурою в ЗУНР.

Після Акту злуки в січні 1919 р. С.Вітик перейшов в опозицію до парламенту й уряду Західної області УНР (ЗОУНР), які мали діяти до скликання Всеукраїнських Установчих Зборів. Будучи членом галицької делегації, направленої до Києва для юридичного оформлення об'єднання з Наддніпрянщиною, він закликав створити єдиний в Україні соціалістичний уряд. С.Вітик підтримував діяльність соціалістичних урядів Директорії УНР на чолі з В.Чехівським, Б.Мартосом, І.Мазепою, тоді як УНРаду і Державний секретаріат ЗОУНР, в яких переважали націонал-демократи, вважав за "реакційні, буржуазні" [16, с.260]. Зрозуміло, що він обстоював ліквідацію автономних чинників ЗОУНР, усвідомлюючи, що при існуючій розстановці політичних сил в УНР об'єднаний український уряд повинен бути лівим, соціалістичним.

С.Вітик підтримував стосунки з лідерами ідейно близької до УСДП Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП) в Наддніпрянській Україні. Він увійшов до числа трьох делегатів від галицької УСДП на VI партійний конгрес УСДРП, який відбувся 10-12 січня 1919 р. у Києві. На конгресі, що прийняв ухвалу про "об'єднання обох соціал-демократичних робітничих партій у формі повного злиття", С.Вітика разом з О.Безпалком обрано до складу об'єданого Центрального Комітету партії [15, с.77, 82]. Головою Трудового конгресу він став, безперечно, швидяки підтримці наддніпрянських соціал-демократів, що було, за влучним висловом Л.Цегельського, "маніфестацією єдності українських соціалістів" [24, с.44].

Після захоплення Східної Галичини Польщею в липні 1919 р. С.Вітик опинився у тимчасовій столиці УНР Кам'янці-Подільському, куди переїхало політичне керівництво обох частин Української держави. Він домагався беззастережного об'єднання українських урядів і армій, але одночасно виступав проти диктатури Є.Петрушевича, прихильно ставився до політичного курсу Директорії. 4 липня 1919 р. С.Вітик очолив Міністерство в справах ЗОУНР, або Міністерство галицьких справ при уряді УНР, створене Директорією на противагу уряду ЗОУНР. Так, у газеті Міністерства "Галицький голос" прямо писалося, що постать С.Пеглори "є синонімом вільної демократичної України..." [6]. Виступаючи на Державній нараді 25 жовтня 1919 р., він сказав, що Є.Петрушевич "чесна людина і бажає добра для Галичини, але як диктатор... не вдався, ... замість диктатури треба додати представника від галицького народу в склад високої Директорії. Обидві армії також мусять злитись в єдину Українську Республіканську Армію" [13].

Наприкінці 1919 р., коли українська армія припинила регулярні воєнні операції й остання столиця УНР була окупована, внаслідок чого дійшло до остаточного розмежування між урядами УНР і ЗУНР, С.Вітик емігрував до Відня. Він підкреслював безперспективність політичної діяльності в еміграції як Є.Петрушевича, так і С.Петлори, який, задля порятунку УНР та організації спільного походу проти більшовиків, визнав права Польщі на Західну Україну. Отже, С.Вітик висловлювався проти обох українських урядів за кордоном [19, с.289].

Тим часом наявність української державності (хоча й ілюзорної) в особі Радянської України, особливо політика "українізації", що стала привабливим контрастом до нищення українства на Західній Україні в складі Другої Речі Посполитої, все більше посилювала у С.Вітика радяно-фільські ілюзії. З 1923 р. він почав видавати у Відні суспільно-політичний журнал "Нова громада", в якому зайняв фактично прокомуністичні позиції. Зокрема, вже у першому номері журналу С.Вітик заявив: "Місце українського громадянина, що не хоче встроїти ніж у серце української нації, мусить бути... по стороні Української Радянської Республіки", а також вбачав "здійснення... ідеалів і вікових стремлень українського народу в створенні Радянської України". Підкреслювалося, що поразку національно-визвольних змагань у часи ЗУНР і УНР можна було пояснити тим, що українські політики "не зрозуміли й не оцінили зв'язку української революції з цілою Великою Революцією на Сході". Щоправда, С.Вітик висвітлював водночас "негативні явища в житті Радянської України", маючи на меті "допомогти будувати й закріпити робітничо-селянську владу України..." [11, с.6, 13, 15]. Однак у журналі було чітко сказано, що "Придніпрянська Україна здобула фактичну національну незалежність і волю тільки після перемоги жовтневої революції (1917 р. *Авг.*)" [12, с.44].

Під впливом успішного здійснення "українізації" С.Вітик остаточно схилився до думки, що лише в умовах більшовицької системи є змога працювати для України. Він, як і М.Грушевський, В.Винниченко, М.Лозинський та ряд інших провідних українських політичних діячів, переїхав у кінці 1925 р. на Радянську Україну, оселився в Харкові. У листі до свого колишнього партійного товариша М.Ганкевича, написаному в січні 1926 р., С.Вітик переконував, що на Радянській Україні "справжня українізація... Що є багато браків і хиб, це дійсно, але тенденція, весь напрям є удержати й скріпити селянсько-робітничу владу України". Крім того, він вважав, що радянська влада "закріпила землю за селянами", надала масам широкі політичні права, і "селяни її підтримують". С.Вітик не міг навіть "уявити собі інакшу Українську державу" [2].

З кінця 1920-х років С.Вітик, вступивши до лав Комуністичної партії (більшовиків) України, активно співпрацював у партійних виданнях

Більшовик України”, “Вісти ВУЦВК”, “Галицький комуніст”, “Західна Україна”, пропагуючи в них націонал-комуністичні погляди. У 1930-ті роки, що характеризувалися драматичними подіями в Україні, масовим погромом українства, С.Вітик потрапив під нагляд каральних органів і був репресований в 1937 р. [17, с.53, 54].

Лише в період хрущовської “відлиги” стараннями доктора історичних наук, професора О.Ю.Карпенка цього відомого діяча української соціал-демократії та ЗУНР було реабілітовано.

- 1 Центральный державный исторический архив Украины у Львові. – Ф.146, оп.7, спр.4759, арк.1, 2.
- 2 Гам само, ф.309, оп.1, спр.2258, арк.21, 21 зв., 22, 22 зв.
- 3 Österreichische Staatsarchiv, Wien, AVA, Ministerium des Innern, Karton 2109, Präs. 2083/1903; Воля. – 1903. – 1 квіт.
- 4 Internationaler Sozialisten – Kongress zu Stuttgart. 18. bis 24. August 1907. – Berlin, 1907. – S.10; Ausserordentlicher Internationaler Sozialisten – Kongress zu Basel am 24. und 25. November 1912. – Berlin, 1912. – S.56.
- 5 Stenographische protokoll. Haus der Abgeordneten XXII. Session. – Bd.IV. – Wien, 1918. – S.4660; Вперед. – 1918. – 27 листоп.
- 6 На пекучі теми // Галицький голос. – 1919. – 16 серп.
- 7 Сесія Трудового Конгресу // Дрогобицький листок. 1919. – 9 лют.
- 8 Розмова з президентом С.Вітиком про Трудовий Конгрес // Дрогобицький листок 1919. – 20 лют.
- 9 З Дрогобиччини // Дрогобицький листок. – 1919. – 1 трав.
- 10 Земля і воля. – 1909. – 2^о берез.
- 11 Вітик С. Україна і світові події // Нова громада. 1923. № 1.
- 12 Харченко А. Українська визвольна проблема // Нова громада. 1923. № 3-4.
- 13 Державна нарада // Робітнича газета. 1919. 31 жовт.
- 14 Бачинський Ю. Взаємні відносини соціал-демократичних партій, української і польської, в Східній Галичині. – Львів, 1910.
- 15 Мазепа І. Україна в огні і бурі революції. 1917-1921. – Прага, 1942. – Т.1.
- 16 Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. Нью-Йорк Філадельфія, 1960.
- 17 Вітик Семен // Борці за возз'єднання. Біографічний довідник. – Львів, 1989.
- 18 Ірицак Я. “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини // Записки НТШ. Львів, 1991. Т.ССXXII.
- 19 Вітик Семен // Енциклопедія українознавства. Словникова частина. – Львів, 1993. – Т.1.
- 20 Жерноклеєв О. Українська соціал-демократична партія (1899-1918). Івано-Франківськ 1997.
- 21 Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1972. Кн.2.
- 22 Карпенко О.Ю. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях // Укр. іст. журн. – 1993. – № 1.
- 23 Луцій Л. Чи був більшовицький бунт у Дрогобичі? // Літопис Черв. Калини. 1994. № 4-6.
- 24 Райківський І. Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917-1920 років // Галичина. 1998. – № 1.
- 25 Стахів М. Західна Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918-1923 рр. – Скрантон, 1959. – Т.3.
- 26 Brügel I. Geschichte der österreichischen Sozialdemokratie. – Bd.5. – Wien, 1925.

Zhemokleyev O., Raykivskiy I.

SEMEN VITYK: POLITICAL BIOGRAPHY

The article deals with the social and political activities of Semen Vityk (1876-1937). The main attention is given to his work in the Ukrainian Social-Democratic party of Galichina and Bukovyna, in the trade-union movement of the region. The role of Semen Vityk in the process of national revival at the beginning of the XX th century and the state-formation, in the Western Ukrainian People's Republic as well, is shown.

О.М. Завальнюк

ЗАПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА В КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ (1918-1920 рр.)

Ще у 1905 р. національно свідомі українська інтелігенція, студенти-українці висунули вимогу запровадити в російських університетах України вивчення ряду українознавчих дисциплін. Настирливість молоді увінчалася успіхом, і вже 1907 року ради професорів університету Св.Володимира, Харківського і Новоросійського університетів дозволили викладати українську мову і літературу, історію і право України. Проте міністерство освіти Росії незабаром відмінило ці рішення, чим викликало велике незадоволення серед українських кіл і надовго перешкодило появі українознавства у вищих навчальних закладах України [1]. Це, однак, не могло зупинити процес самопізнання українського етносу, який рано чи пізно мав призвести до появи відповідних навчальних дисциплін як у масовій, так і вищій школі. Не випадково, Інородческа комісія I Всеросійського учительського з'їзду, який відбувся у 1913 р., змушена була визнати необхідним, аби "по вищих школах в місцевостях з українською людністю були заведені кафедри українознавства з метою підготовки вчителів для педагогічних шкіл і курсів" [2]. Зрозуміло, що такий висновок був лише побажанням. висловленим на догоду настирливим українським педагогам, які обстоювали потребу рішучої українізації. Сам з'їзд не відгукнувся на позицію комісії. та й царський уряд не збирався задовольняти національно-культурні вимоги "малоросів".

При Тимчасовому уряді питання відкриття українознавчих кафедр у вищих навчальних закладах України постало із ще більшою гостротою. Центральна Рада, як виразник національних інтересів українства, у своїй першій відозві від 9 березня 1917 р. заявила про намір домагатися від російської революційно-демократичної влади права "на заведення рідної мови по всіх школах. од нижчих до вищих..." Багаторазові заходи українських чинників перед петроградським урядом привели до того, що влітку 1917 р. він дав згоду на відкриття у вищих навчальних закладах Київського